

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

ARAŞTIRMA MAKALESİ

RESEARCH ARTICLE

TOPLUMSAL BİR BAŞKALDIRI OLARAK BRİSTOL KENTİ MURALLARI

Murals of the City of Bristol as a Social Revolution

Alkan BAYRAKTAR^{1*} • Serkan İLDEN²

¹ Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Kastamonu, Türkiye.

² Kastamonu Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Resim Bölümü, Kastamonu, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received Date: 11.06.2021

Kabul Tarihi/Accepted Date: 07.07.2021

Ö Z

Sokak sanatı, çağdaş sanatların bir türü kapsamında değerlendirilen ve farklı malzemelerle üretilen bir sanat anlayışıdır. Bu sanat anlayışı -adından da anlaşılacağı üzere- bir kentin sokaklarına uygulanır ve kullanılan ekipman türü üzerinden sınıflandırılması yapılmaktadır. Bu tekniklerden bazıları şablon (stencil), tebeşir (chalk), çıkartma (sticker), mozaik veya enstalasyon gibi uygulamaları kapsamaktadır. Ancak en yaygın olarak bilinen ve genelde spreyle uygulanan grafiti ile zaman zaman geleneksel boyaların tercih edildiği mural uygulamalar da sokak sanatları türü içerisinde dahil edilmektedir. Uygulamadaki teknik çeşitliliğin yanı sıra mural eserlerin büyük boyutlarda uygulanması nedeniyle daha uzun zamanlarda ortaya çıkarılması onu, diğer görsel sokak sanatlarından ayırmaktadır. Bu da dolaylı olarak grafiti ya da şablon tekniklerinin gizli ve hızlı uygulanmasına karşın sanatçı-eser, eser-izleyici ikilisi ya da sanatçı-izleyici-eser üçgeni bağlamında oluşan estetik merkezli empatinin daha sıkı kurulacağını göstermektedir. Dünya genelinde sokak sanatlarının legal olduğu ve onlara gerekli değerin verildiği önemli şehirlerden birisi olan Birleşik Krallık'a bağlı Bristol kenti ise bahsi geçen tüm görsel tekniklerin örneklerini bulabileceğiniz ender şehirlerden birisidir. Bu şehirde tüm görsel tekniklerin bulunmasına karşın muralların düzenlenen bazı festival ve etkinliklerle nitelik ve nicelik bağlamında daha çok öne çıkması araştırmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, Bristol kentinde sanatçılar tarafından uygulanan eserlerin birkaçına değinilerek sokak sanatlarına karşı şehrin yaklaşımı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Sokak Sanatı, Mural, Bristol, Kent.

ABSTRACT

Street art is an understanding of art that is considered as a type of contemporary arts and produced with different materials. This understanding of art -as is evident from its name- is applied to the streets of a city and classified according to the type of equipment used. Some of these techniques include stencils, chalk, stickers, mosaics or installations. However, graffiti, which is the most widely known and generally applied by spray, and mural applications, where traditional paints are sometimes preferred, are also included in the street arts genre. In addition to the technical diversity in the application, the fact that mural works are revealed in longer times due to their application in large sizes distinguishes it from other visual street arts. This indirectly shows that although graffiti or stencil techniques are applied secretly and quickly, aesthetically centered empathy in the context of artist-work, work-viewer duo or artist-viewer-work triangle will be established more tightly. The city of Bristol in the United Kingdom, one of the important cities where street arts are legal and valued, is one of the rare cities where you can find examples of all the visual techniques mentioned. Despite the presence of all visual techniques in this city, the focus of the research is that murals come to the fore in terms of quality and quantity with some festivals and events. Therefore, in this study, the approach of the city to street arts will be examined by mentioning some of the works applied by artists in Bristol city.

Keywords: Street Art, Mural, Bristol, City.

Please cite this paper as follows/Atıf için:

Bayraktar, A., İlden, S. (2021). Toplumsal Bir Başkaldırı Olarak Bristol Kenti Muralları. *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2): 171-194. <https://doi.org/10.30913/alinterisosbil.950958>

GİRİŞ

Sokak sanatı, halka açık yerlerde yapılan birçok sanatsal aktiviteyi barındıran geniş bir terimdir. Bu sanatsal faaliyetler içerisinde performans sanatı, ses sanatları, spor aktiviteleri ve görsel sanatlar alanı gibi türleri içerisinde barındırmaktadır. Bu türler içerisinde kalıcılığı ile öne çıkan ve şehirleri renkli, parlak bir temaya dönüştürmesinden dolayı grafiti, mural (duvar resmi), şablon gibi görsel-sokak sanatları en fazla tercih edilen alanlar arasındadır. Bu sanatsal üretim biçiminin kökeni isyanların, ayaklanmaların veya siyasi sorunların eylemlenmiş bir başkaldırısı olduğu öne sürülmektedir. 1960'lı yıllarda New York mahalle ve trenlerinde başlayan grafiti sanatı, 1980'lerle birlikte dünyanın pek çok kentinde görünür olmaya başlamıştır. Politik ve siyasi değerlere tepki niteliğinde gelişen sokak sanatları görünürlüğünün ve tanınırlığının artması ile kentte yaşayanlar ve tanık olanlar tarafından da zaman içerisinde benimsenmiştir. Zıtlıklar bağlamında değerlendirildiğinde bir nevi sanat ve siyaset arasındaki enteresan uzlaşımı oluşturmuştur (Aral, 2021: 219). Buradan hareketle sokak sanatının doğumunda ona atfedilen olan bu “olumsuz etiket” günümüze doğru gri binaların ve kirli duvarların renklendirilme çabası sonucu saygı duyulması gereken bir üretim biçimi hâlini almıştır. Süzen'e göre; sokak sanatçıları da sanat yolundaki ifade çeşitliliği sayesinde yenilikler ve değişimler yaratarak şehre kalıcı izler bırakmak adına yola çıkmışlardır. Çağdaş sanatların ortak noktası olan anlatım biçimleri ve tekniklerinin birbirlerinden farklı olması sayesinde bu sanatçılar, başkaldırı veya karşı çıkışın bir ifadesini yaratma amacı gütmüşlerdir. Daha yumuşak bir ifade ile sanatçılar hissedilen duygusal tepkiyi dile getirme isteği ile sokaklara yönelmişlerdir (Süzen, 2017: 286).

Çağdaş sanatların kemikleşmiş yapısına rağmen özellikle grafiti ve mural sanatların gerçek anlamda özgür bir sanatsal yaklaşım olup olmadığı bugün dahi tartışılan sorunlardan birisidir. Bu tartışmalar göz ardı edildiğinde kamusal alanların sokak sanatçıları tarafından aidiyet ve koruma içgüdüsü ile sahiplenildiği gözlenmiştir (Nandrea, 1999). Ayrıca sanat eserleri ve tasarımların mekânlarda kişiler arası iletişimi ve etkileşimi olumlu yönde geliştirdiği hususunda önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Kamusal alanlarda sanat eserinin var oluşu ile bireylerin bu mekânları daha verimli kullanmalarının yanı sıra daha üretken ve mutlu olduğu saptanmıştır. (Parlakalay, 2020: 1158).

İngiltere'nin üç büyük kentinden biri olan Bristol ise dünya üzerinde mural eserlerin yoğun olarak çalışıldığı bir şehir olarak bilinmektedir. Bristol'un sokak sanatı türleri içerisinde dünyanın önde gelen şehirlerinden biri olarak konumu oldukça güçlüdür. Dolayısıyla şehrin merkezinden başlayarak her yerine yayılmış olan mural eserler sanatseverler tarafından ilgi ile karşılanmaktadır. Sokak sanatında mural eserlerin örneklerine çok sık rastladığımız Bristol kentinin bu çalışmalarla olan ilişkisi incelenmeli, sanatçılar ve yaratımları üzerinden değerlendirilmeleri gerekmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Tarihte duvar resminin ilk örnekleri paleolitik çağlara (eski taş devri) kadar dayanmasına karşın yaygın örneklerine Mısır piramitlerinde ve Pompeii'de rastlanmaktadır (Akbulut, 2011). Ancak bunlar çok ilkel örnekler olması açısından gerçek duvar resimlerini Rönesans zamanlarına dayandırmak daha makuldür. “Fresk” (fresko) tekniğini sıklıkla kullanan sanatçılarla birlikte özellikle Leonardo Da Vinci ve

Michelangelo Buonarroti gibi ustaların bu teknikle üretilmiş eserleri günümüze kadar ulaşmıştır (Rona, 1997). Burada geleneksel tarzda oluşturulan fresk ve çağdaş sanat anlayışında uygulanan mural çalışmaları birbirinden ayırmak gerekmektedir. Duvar resmi ifadesi, fresk ve muralların tümüne söylenebilecek bir terim olmasına karşın fresk yalnızca kapalı mekânlarda ve ıslak sıva üzerine yapılan bir resim türüdür. Mural ise her ne kadar duvara yapılan başka bir uygulama türü gibi gözükse de duvar resminin genel anlamından ayrılır. Murallar şehirlerin mutsuz boş bina cephelerine, ruhsuz sokak duvarlarına veya dev fabrika cephelerine yapılan heybetli eserler için söylenmiş bir tanımdır. Mural sözcüğü İngilizcede genel “duvar resmi” anlamı taşımasına karşın kelimenin kökeni, Latince “murus” yani salt duvar demektir. 1900’lü yıllarda Meksika’da sosyalist ve gerçek sanatın temsilcisi olarak duvar resmi yapan sanatçılara ise “muralista” denmeye başlanmış ve duvar resmi yapan sanatçılara ithaf edilen “muralist” sözcüğü buradan türemiştir (Kordic, 2021).

Muralist sözcüğünü türeten Meksikalılar bu tekniği 1920’li ve 1930’lu yıllarda yaşadıkları devrimden sonra fazlasıyla geliştirmişlerdir. Modern sanattaki yükselişin mimarları olarak bilinen Diego Rivera, Jose Clemente Orozco ve David Alfaro Siqueiros üçlüsü mural tekniğinde de Meksika sanatının gelişmesine önderlik etmiş sanatçıların başında gelmektedir (Aksoy & Elmas, 2020:398). Yine 1900’lü yılları, aydınların ve sanatçıların içinde yaşadıkları sosyal düzeni sorguladığı ve sanat öğrencilerinin klasik temelde eğitime karşı protestolar yaparak sanat eğitiminde daha modern bir yol izlemenin gerekli olduğunu savunduğu bir dönem olarak da tanımlamak mümkündür (Altınok, 2014: 306). 20 yy.dan bu yana radikal toplumsal hareketlerin odağında gelişen murallar, kamusal alanları kendine mal etmesiyle öne çıkmaktadır (Taş & Taş, 2015: 88). Bu toplumsal hareket ve eleştirel yaklaşımlar eskiden beri öne sürülen sokak sanatının kamu mallarına zarar verdiği görüşünü destekler niteliktedir. Ancak birçok sanatçı sokakta sanat eserini yaparken kamu veya özel mülklere zarar verdiğini düşünmediğini belirtmektedir. Burada toplum, bu sanatsal uygulamaların bir vandalizm örneği olmadığını öğrenmesi gerekmektedir (Hughes, 2009).

Görsel-sokak sanatları içerisinde birbirine en çok karıştırılan grafiti ve mural terimleridir. Bu iki kavram birbirlerinden sürekli faydalanarak gelişse de uygulama alanları ve ortaya çıkan çalışmalar incelendiğinde birbirinden farklı eserlerin oluştuğu görülmektedir. Resimli yazı olarak adlandırılan ve sokak sanatının muhalif kaynaklı anti-disipliner yaklaşımlarını tam anlamıyla yerine getiren, duvarlara kısa sürede yapılmış olan çalışmalara grafiti denmektedir. Grafitiler, çok farklı stillerle yapılabildiği gibi içeriğinde barındırdığı yazılar zaman zaman anlaşılabilir bir hâl alabilmektedir (Özen & Eken, 2017: 501). Kamu alanlarını, sokakları, bina yüzlerini bir tuval gibi kullanan mural sanatçıları ise grafiti sanatçılarına göre daha uzun bir zamana ihtiyaç duymaktadır. Mural eserler uygulama süreci haricinde, tavanlar, çok katlı apartmanlar gibi büyük yüzeylere uygulanması noktasında da grafitiden ayrılmaktadır. Bu ölçütlerden dolayı sanatçıları eserlerini bitirebilmek için erişilmesi güç olan yerlere iskele kurmak zorunda kalabilmektedir. Muralların, son yıllarda gerek şehirlerde gerekse kamusal alanlarda en çok tercih edilen sokak sanatı türü olduğu gözlenmektedir. Grafiti gibi salt yazı kullanılmaması, sanatçının özgür ve özgün dünyasını yansıtmaya ve aynı zamanda bulunduğu şehirle bütünleşmesi mural eserlerin tercih edilmesinin en önemli sebepleri arasında sayılabilir (Toy & Görgünlü, 2018: 1153). Henüz tescillenmemiş bir sanat

anlayışı olarak öne sürülen grafiti; aynı zamanda bazı kesimlerce vandallık olarak nitelendirilmesine karşın günümüzde birçok felsefeci, sanat eleştirmeni ve akademisyen tarafından kabul gören bir yaklaşımdır. Bu noktada da mural sanatı, içinde biraz asilik barındıran ve cesur bir akım olan grafitiden ayrılmaktadır (Yıldırım, 2021). Ayrıca grafiti sanatçıları eserlerini kamusal alana yerleştirseler de eserlerinin toplum tarafından anlaşılmasıyla ilgilenmemektedir, onların asıl muhatabı diğer grafiti sanatçılarıdır. Mural eserler ise genel itibari ile birçok sivil tarafından anlaşılmaktadır. Ayrıca mural sanatçıları arasında eserlerinin herkes tarafından görülmesini ve onlara ilgi gösterilmesini de isteyenler bulunmaktadır. Sanatçılar, mural eserleriyle bir amaca hizmet etme ya da bir mesaj verme çabası içinde olabilirler. Dolayısıyla mural ile grafiti birbiriyle ilişkili modern sanat hareketleri olsalar da teknik, işlev ve amaç bakımından birbirlerinden ayrılmaktadır (Weisberg, 2021) Stowers “Mural, grafitiyi sanata yakınlaştıran bir stil veya geleneksel bir resim sahnesi olarak tanımlanabilir” diyerek mural ile grafiti sanatları arasındaki farkı en yalın haliyle ifade etmeye çalışmıştır (Stowers, 2021).

Mural eserler günümüzde birçok teknik ile uygulanabilmektedir. Su bazı boyalar kullanılarak uygulanan teknik hem yüzey hem de kolaylık açısından en yaygın olanlarından biridir. Bazı muralistler boyama öncesinde kalemleri ile yüzeyde sınırları belirleyerek uygulama aşamasına geçerken bazıları ise doğaçlama bir eser üretebilmektedir. Doğrudan yüzeye çalışmayı tercih etmeyenler ise eserlerini en iyi forma ulaştırabilmek adına çok sayıda eskiz üretmektedir. Boyutu ne olursa olsun murallar, kent içerisinde halka açık yerlerde sergilendiklerinden bulunduğu sosyal çevrede özgür bir iletişim yolu oluşturmaktadır. Dolayısıyla kent içerisinde eser de sanatçı da özgür bir ifadeye bürünmüş durumdadır. Sanatçısıyla eşdeğer özgürlüğe sahip olan murallar, kurgularındaki ifade edinimleriyle birlikte kentte yaşayan tüm halkın estetik yaklaşımları üzerinden değerlendirmesine bırakılmıştır. İzleyiciler burada her sokak başında ansızın karşlarına çıkan eserlere dair heyecanını gizlemekte zorlanabilir. Bir duvarın yenilenmesinin göstergesi olarak canlı ve hızlı enerjisi ile devamlılığın sağlanabildiği bir sanatsal uygulama olarak değerlendirilen murallar sayesinde, şehirde yaşayan insanlar duygu değişimine uğramaktadır. Bu sanatsal yaklaşım renk ve biçim olgusuyla harmanlandığından kenti ziyaret eden turistlerde de estetik bir haz uyandırmaktadır.

Müzelerin mekânsal bağlamda kısırlaşmış tutumundan koparak; izleyicisini seçmeden, zaman zaman da estetik bağlamda kendini ön planda tutarak; günlük alışkanlıklara, yaşanan mekanlara ve sokaklara spontane bir şekilde yerleşmesi, muralların en önemli özelliklerindedir. Esas itibariyle murallarla birlikte tüm sokak sanatı türleri, yasadışı bir faaliyet olmaktan öte yaratma sürecini galerilerden halka indirgeyerek küresel sanat piyasasına ket vurmuştur. İfade biçiminin sonsuz varyasyonlarıyla sokak sanatları, günümüzde muralların yaratımı üzerinden saygınlığını evrim geçirmeye devam ederek geliştirmiş ve çağdaş sanat dünyasında hatırı sayılır bir yer edinmiştir (Özen Tanyıldızı, 2016: 79).

YÖNTEM

Bu çalışmanın çatısı literatür taramaya dayanırken Bristol kenti ve sanatı hakkında yazılan yazılardan ve sanatçıların ve kentin resmi internet sitelerinden yararlanılmıştır. Buradan hareketle sokak sanatının Bristol için önemi incelenmiş serbest veya şehir için yapılan etkinliklere katılmış sanatçıların duvarlara uyguladığı imajlara erişilmiştir. Bu

imajlar ışığında sanatçıların genel sanat anlayışları bağlamında Bristol'e bıraktığı eseri üzerinden yorumlamalara yer verilmiştir.

SOKAK SANATI VE BRİSTOL KENTİ

Demokratik yaklaşımların sergilendiği kent mekanları olarak bilinen kamusal alanların bütününe toplum için canlı bir meta olduğu bir gerçektir ve bu ortamlar zaman zaman kendini yenileme özelliğine sahiptir. Çünkü kentin ya da ülkenin iktidarının yaklaşımı ne olursa olsun toplum bunu değiştirmeye yönelik gücü her daim elinde tutmaktadır. Ancak bu durum kamusal mekanların sürekli bir güç tekelinde olabileceği anlamına gelmemelidir. Kamusal mekanların bu değiştirilebilir sistematiği, tarafların dinamik bir çekişmesine sahne olsa da şehir ortamının yine her kesime ait olduğunun da altı çizilmelidir. Holton'un ifade ettiği gibi "Malların ve fikirlerin özgürce değiş tokuş edildiği korunaklı toplumsal mekân olarak ifade edilen kentler, içinde herkesin yaşadığı bilinci ile gelişerek eşit, bağımsız ve özgürlükçü bir yaklaşımla yaşanır hâle gelebilmektedir." (Holton, 1999: 13 akt. Çakar, 2014: 38).

Özellikle 21. yy. kentlerinde bahsi geçen ve halka mal olan kamusal alanların çağdaş sanat yaklaşımlarıyla daha da etkileşime girdiği gözlenmektedir. Bu durum toplumun hem sanat algısında hem de şehir motivasyon dinamiğindeki gelişiminde önemli bir ivme oluşturmaktadır. Çünkü sanatın kitlelerle buluşturulması ve bu ortamda yaygınlaşması kent dokusunda gözlenen olumlu dönüşümlere olanak sağlarken ayrıca sosyal ilişkilerin yapısının da iyileşmesine imkân tanımaktadır (Osman & Eliri, 2012). Sosyal ilişkilerle birlikte sanatsal estetik yaklaşımların doruklarını yaşayan 615.000'den fazla nüfusu ile Bristol kenti ise İngiltere'nin güneybatısındaki en büyük şehir ve Birleşik Krallık'ın en kalabalık 11. kentsel bölgesi olarak bilinmektedir. 2015 yılında Yeşil Avrupa Başkenti ödülünü alan ilk Birleşik Krallık şehri olan Bristol kenti doğasıyla da adından söz ettirmektedir. Büyük ölçüde çağdaş takip etmesinin yanı sıra yaratıcılık temelleri üzerine inşa edilmiş bir şehir olan Bristol, her zaman şaşırtmaya ve güncelliğe açık olmasıyla diğer Birleşik Krallık kentlerinin bir adım ötesindedir. Bristol, özgür düşünce yaklaşımına oturttuğu sanatsal gelişimini orada bulunan herkese bir miras niteliğinde göstermektedir.

Bristol'de sokak sanatları üzerinden birçok festival düzenlenmektedir. Küçük ve büyük çapta birçok etkinliğin devlet desteği ile sağlandığı kentte en büyük festival 2008'den bu yana yapılan Upfest Sokak Sanatı Festivali'dir. Başlangıçta benzer düşünen 20 sanatçıdan oluşan grubu Bristol'de bir gün boyunca resim yapmak için bir araya getirerek tasarlanan festival, hızla genişleyerek dünya çapında bilinir hale gelmiştir. Artık festival mural ve diğer duvar işlerinin yapılması amacıyla düzenlenmiş devlet destekli bir festivale dönüşmüştür (Hayles, 2021). 2013 yılında, Avrupa'nın en büyük sokak sanatı unvanını almış olan Upfest, dünyanın dört bir yanından gelen 300 sanatçıya ve 30.000 ziyaretçiye ev sahipliği yapmıştır. Festival, bir yıl aradan sonra Ağustos 2015'te geri dönmüş ve bir kez daha uluslararası gözlemcilerin dikkatini olağanüstü renkli ve yaratıcı bir kent olan Bristol'e çekmiştir. 2015'ten bu yana kesintisiz olarak her yıl mayıs ayının son haftalarında yapılan Upfesti, 2020 yılında yaşanan ve tüm dünyayı saran COVID-19 salgını sebebiyle iptal edilmiş, 2021 yılında yeniden yapılması planlanmıştır. Her yıl başvuru öncesinde şehirde belirlenmiş bir alanda (ya da bina duvarında) uygulama yapacak olan sanatçılar, gün boyunca kendilerine tahsis edilen duvarlara resimlerini

yapmaktadır. Katılımı ücretsiz olan festivalde, etkinlik öncesi kayıt oluşturma zorunluluğu ve davetiye usulü ile sanatçılar şehre çağrılmaktadır. Hatta gelen sanatçılara imkânlar dahilinde sprey ve su bazlı boyalar tahsis edilirken sanatçılar ayrıca taşınabilir diğer eserlerini de burada satma imkânı bulabilmektedir.

Çeşitli festivaller kapsamında veya sponsorluklar ile gerçekleştirilebilen bu murallar, mağara resimlerinden veya bildiğimiz anlamda illegal olarak uygulanan sokak sanatı olgusundan farklı bir şekilde, herhangi bir sipariş veya bağlantı amacı olmadan, kendine has bir tarz ve kaygı çerçevesinde uygulanmaktadır. Bristol'de bu festival vesileleri ile buluşan sanatçılar gri apartman cephelerini, tamamen kendi eserleriyle kaplayarak duvarları bir tuval resmi gibi kullanmaktadır. Özgün sanatsal ifadenin tuval resminin dışına çıkarak devamlılığını sürdürmesi mural sanatçıların bina cephelerini de birer resim yüzeyi gibi görmelerinden kaynaklanmaktadır. Sanatçılar kendi irade ve kaygıları doğrultusunda hiçbir sisteme bağlı kalmadan özgün eserlerini duvarlar aracılığı ile oluşturma olanağına sahip olmaktadır. (Uğur, 2018)

BRİSTOL KENTİNDE BANKSY ETKİSİ

Demokratik yaklaşımların sergilendiği kent mekanları olarak bilinen kamusal alanların bütününe toplum için canlı bir meta olduğu bir gerçektir ve bu ortamlar zaman zaman kendini yenileme özelliğine sahiptir. Çünkü kentin ya da ülkenin iktidarının yaklaşımı ne olursa olsun toplum bunu değiştirmeye yönelik gücü her daim elinde tutmaktadır. Ancak bu durum kamusal mekanların sürekli bir güç tekelinde olabileceği anlamına gelmemelidir. Kamusal mekanların bu değiştirilebilir sistematiği, tarafların dinamik bir çekişmesine sahne olsa da şehir ortamının yine her kesime ait olduğunun da altı çizilmelidir. Holton'un ifade ettiği gibi "Malların ve fikirlerin özgürce değiş tokuş edildiği korunaklı toplumsal mekân olarak ifade edilen kentler, içinde herkesin yaşadığı bilinci ile gelişerek eşit, bağımsız ve özgürlükçü bir yaklaşımla yaşanır hâle gelebilmektedir." (Çakar, 2014: 38 akt. Holton, 1999: 13).

Özellikle 21. yy. kentlerinde bahsi geçen ve halka mal olan kamusal alanların çağdaş sanat yaklaşımlarıyla daha da etkileşime girdiği gözlenmektedir. Bu durum toplumun hem sanat algısında hem de şehir motivasyon dinamiğindeki gelişiminde önemli bir ivme oluşturmaktadır. Çünkü sanatın kitlelerle buluşturulması ve bu ortamda yaygınlaşması kent dokusunda gözlenen olumlu dönüşümlere olanak sağlarken ayrıca sosyal ilişkilerin yapısının da iyileşmesine imkân tanımaktadır (Osman & Eliri, 2012). Sosyal ilişkilerle birlikte sanatsal estetik yaklaşımların doruklarını yaşayan 615.000'den fazla nüfusu ile Bristol kenti ise İngiltere'nin güneybatısındaki en büyük şehir ve Birleşik Krallık'ın en kalabalık 11. kentsel bölgesi olarak bilinmektedir. 2015 yılında Yeşil Avrupa Başkenti ödülünü alan ilk Birleşik Krallık şehri olan Bristol kenti doğasıyla da adından söz ettirmektedir. Büyük ölçüde çağdaş takip etmesinin yanı sıra yaratıcılık temelleri üzerine inşa edilmiş bir şehir olan Bristol, her zaman şaşırtmaya ve güncelliğe açık olmasıyla diğer Birleşik Krallık kentlerinin bir adım ötesindedir. Bristol, özgür düşünce yaklaşımına oturttuğu sanatsal gelişimini orada bulunan herkese bir miras niteliğinde göstermektedir.

Bristol'de sokak sanatları üzerinden birçok festival düzenlenmektedir. Küçük ve büyük çapta birçok etkinliğin devlet desteği ile sağlandığı kentte en büyük festival 2008'den bu yana yapılan Upfest Sokak Sanatı Festivali'dir. Başlangıçta benzer düşünen

20 sanatçıdan oluşan grubu Bristol'de bir gün boyunca resim yapmak için bir araya getirerek tasarlanan festival, hızla genişleyerek dünya çapında bilinir hale gelmiştir. Artık festival mural ve diğer duvar işlerinin yapılması amacıyla düzenlenmiş devlet destekli bir festivale dönüşmüştür (Hayles, 2021). 2013 yılında, Avrupa'nın en büyük sokak sanatı unvanını almış olan Upfest, dünyanın dört bir yanından gelen 300 sanatçıya ve 30.000 ziyaretçiye ev sahipliği yapmıştır. Festival, bir yıl aradan sonra Ağustos 2015'te geri dönmüş ve bir kez daha uluslararası gözlemcilerin dikkatini olağanüstü renkli ve yaratıcı bir kent olan Bristol'e çekmiştir. 2015'ten bu yana kesintisiz olarak her yıl mayıs ayının son haftalarında yapılan Upfesti, 2020 yılında yaşanan ve tüm dünyayı saran COVID-19 salgını sebebiyle iptal edilmiş, 2021 yılında yeniden yapılması planlanmıştır. Her yıl başvuru öncesinde şehirde belirlenmiş bir alanda (ya da bina duvarında) uygulama yapacak olan sanatçılar, gün boyunca kendilerine tahsis edilen duvarlara resimlerini yapmaktadır. Katılımı ücretsiz olan festivalde, etkinlik öncesi kayıt oluşturma zorunluluğu ve davetiye usulü ile sanatçılar şehre çağrılmaktadır. Hatta gelen sanatçılara imkânlar dahilinde spreyci ve su bazlı boyalar tahsis edilirken sanatçılar ayrıca taşınabilir diğer eserlerini de burada satma imkânı bulabilmektedir.

Çeşitli festivaller kapsamında veya sponsorluklar ile gerçekleştirilebilen bu murallar, mağara resimlerinden veya bildiğimiz anlamda illegal olarak uygulanan sokak sanatı olgusundan farklı bir şekilde, herhangi bir sipariş veya bağlantı amacı olmadan, kendine has bir tarz ve kaygı çerçevesinde uygulanmaktadır. Bristol'de bu festival vesileleri ile buluşan sanatçılar gri apartman cephelerini, tamamen kendi eserleriyle kaplayarak duvarları bir tuval resmi gibi kullanmaktadır. Özgün sanatsal ifadenin tuval resminin dışına çıkarak devamlılığını sürdürmesi mural sanatçıların bina cephelerini de birer resim yüzeyi gibi görmelerinden kaynaklanmaktadır. Sanatçılar kendi irade ve kaygıları doğrultusunda hiçbir sisteme bağlı kalmadan özgün eserlerini duvarlar aracılığı ile oluşturma olanağına sahip olmaktadır. (Uğur, 2018)

Her şeyden öte Bristol'ün kentsel ve sanatsal topluluklarda edindiği büyük patlamaların ve bununla birlikte gelen güçlü desteklerin asıl sebebi tek bir sanatçıya; 1974 Bristol doğumlu Banksy'e atfedilebilir. Özellikle 1980'li yıllarda Bristol'ün ıssız ve renksiz bir şehir olduğu düşünüldüğünde Banksy'nin bu korku şehrinin renklenmeye ihtiyacı olduğunu düşündüğü söylenebilir (Grzymkowski, 2018). Banksy'nin bu şehre kattığı eserleri John Nation "Renksiz bir manzarada parıldayan bir fener" olarak nitelemiştir. Yapılan eserlerin çoğu da halk tarafından anlaşılır, yalın ve sade esprilerden oluştuğu düşünüldüğünde Bristol'de sokak sanatının gerçek maksadının Banksy tarafından ortaya konduğu söylenmektedir.

Ancak özellikle belirtilmelidir ki Banksy şablon (stencil) eserleri ile tüm dünyada tanınan, ünlü bir sanatçıdır. Mural eserlerin oluşum tekniği açısından yavaş, grafiti eserleri için ise hızlı olması gerektiğini bilen sanatçı bu tekniklerden uzak kalmıştır. Bu konuda Banksy "Yirmi bir yaşında işe yaramazın tekiydim, Grafiti çizmekte hem beceriksiz hem de yavaşım. Spreyci boyayla yaptıklarım çok kötü olduğundan şablona yöneldim çünkü şablonlar benim için dinamik, temiz ve etkiliydi ki bu da çok seksiydi." şeklinde yorum yapmıştır. Ancak sanatçının Bristol'de salt şablon eserleri bulunmadığını belirtmek gerekmektedir. 1998 yılında gerçekleştirilen bir grafiti festivalinde şehir meclisinin onayıyla Inkie adlı başka bir sanatçı ile birlikte Bristol limanının inşaat alanındaki 400 metrelik panolarda 2 gün boyunca yeteneklerini sergilemişlerdir ve bu iki

sanatçı “Duvarlar Ateşe” adlı çalışmayı ortaya çıkarmışlardır. (Resim 1.) Büyük oranda elle çalışan sanatçılar eserde daha önce hiç görülmemiş şekilde karamsar bir grup doktorun ameliyat masasının etrafında toplandığı bir ân kompozisyon olarak tercih etmişlerdir. Resmin iki yanında Banksy’nin klasikleşen şablonlarından ekranlar bulunmaktadır. Ameliyat masasının üzeri düzenli grafiti harfleri ile oluşturulmuş ASTEK (ölen bir arkadaşı) yazısıyla kapanmıştır (Selvi & Koca, 2016: 281).

Resim 1. Banksy, Duvarlar Ateşe, 1998

Duvarlar Ateşe çalışması grafiti dünyası için çok önemliydi ama Banksy’nin birkaç ay sonra yaptığı bir işi onu Bristol’de daha büyük bir çevrede tanınır kılmıştı. Resim 2’de sanatçının “The Mild Mild West” adlı eseri, metruk bir binanın duvarına yaptığı dev bir çalışmadır. Bir oyuncak ayı elindeki molotof kokteyliyle kendisine doğru gelen üç polisin karşısında durmaktadır. Buradaki mesaj aslında açıktır. Oyuncak ayı iyi vatandaşları temsil etmesine karşın molotof atamayacak kadar sevimli insanları sembolize etmiştir ve karşısında zalim polisler bulunmaktadır. Çelişkileri de bu denli sadeleştirilmiş figürlerle işleyen sanatçı, bir tepkiyi veya bu durumda kalan insanların ne düşündüğüne ait belirsiz bir duyguyu zekice yakalama becerisini ortaya koymaktadır.

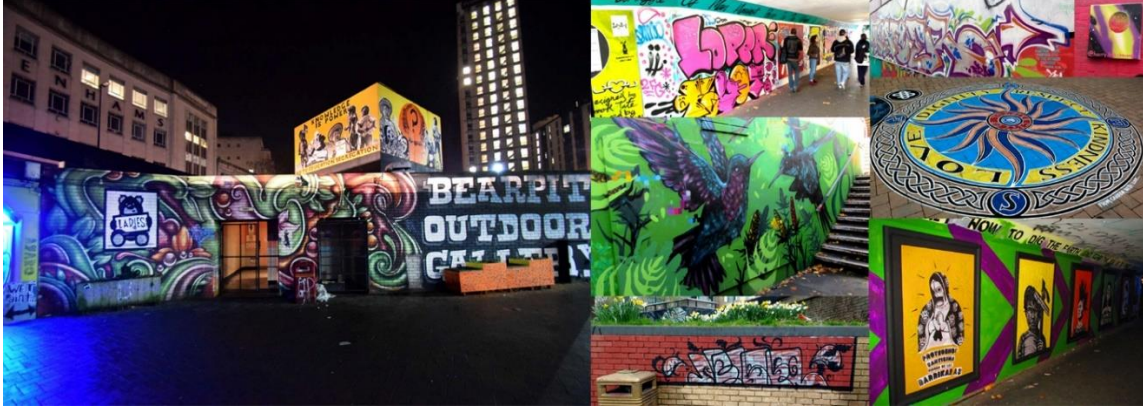

Resim 2. “The Mild Mild West”, Banksy, 1998

The Mild Mild West'in bir diğer önemi ise Banksy'nin Londra'ya gitmeden önce Brsitol'de yaptığı son işi olarak anılmasından gelmektedir. Eser ilk bakışta rahatlıkla şablon baskı ile oluştuğu düşünülse bile aslında bir muralettir ve yaklaşık 3 gün sürmüştür. Eser bittiğinde Banksy için bu durum büyük bir düş kırıklığı oluşturmuştur. Çünkü şehirde ne yetkili yöneticilerden ne polisten ne de grafiti karşıtlarından tepki almıştır. Sonraki zamanlarda ise bu çalışmaya karşı bir sempati beslemeye başlayan halk ile bu salaş bölgenin bohem bir sanat bölgesine dönmesi yolunda devam eden çalışmalarını fitilleyen ana parça haline gelmiştir. (Ellsworth-Jones, 2012)

BRİSTOL KENTİ MURALLARI

Bristol kentinin sokak sanatını kült haline dönüştüren Banksy olsa da kentin genel dokusunda püskürtülen teneke kutuların fıslaması veya sallandığı sırada gelen tiz metal tıkırtıları duymak her daim mümkündür. Bu genel ses ambiyansı, Bristol kenti ile özdeşleşmiş bir yansımadır. Çünkü kentin genelinde mural, grafiti ya da şablon eserleri görmek oldukça kolaydır. Resim 3'te Bearpit diye bilinen bir paten parkı sanatla kaplanarak şehrin görsel kültürünün bir parçası haline gelmiştir. Grafitiler ve murallarla kaplı olan bu parkta bulunan alt geçitlerin de sokak sanatlarıyla bezendiği gözlenmektedir. Bölge bunların yanı sıra seramik, enstalasyonlar, yapıştırma ve şablon çalışmalarla sanatçıların gözdesi konumundadır.

Resim 3. Bear Pit Meydanı ve Alt Geçidindeki Karışık Tekniklerle Yapılmış Sokak Sanatları

Resim 4. Nick Walker ve SheOne ortak çalışması, See No Evil Etkinliği, 2012

Yine Bristol kentinde Nelson Street civarında bulunan ve “See No Evil” etkinliği birden fazla grafiti sanatçısının halka açık sanat eserleriyle oluşturduğu bir koleksiyondur. 2011’de oluşan bu koleksiyon, Bristol’ün İngiltere’nin kentsel sanat hareketindeki yüksek konumunu bir kez daha kanıtlaması açısından önem taşımaktadır. (<https://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2012/aug/20/bristol-street-art-see-no-evil-pictures>)

Bristol doğumlu Nick Walker’ın yarattığı devasa karakter de bu koleksiyonun önemli parçalarındandır. Karakterin alt bölümünde ise Londralı SheOne takma adını kullanan James Choules’un soyut fısıltıları bulunmaktadır. (Resim 4.) İki farklı sanatçının oluşturduğu bu eşsiz eser, zamanında Birleşik Krallık’taki en büyük sokak sanatı duvar resmi olarak anılmıştır.

Resim 5. ROA, See No Evil Etkinliği, 2012

ROA takma adıyla bilinen Belçika asıllı sanatçı ise dünyadaki birçok şehirde hayvanları farklı açılar ve yapılarla kompozisyonuna dahil etmektedir. (Resim 5.) Bu resimler, dünyanın mural merkezi olarak bilinen Bristol’ün çlgın ve eşsiz gerilla sanatıyla nasıl çalkalandığının bir göstergesi durumunda olmasının yanı sıra uzmanlar tarafından bu durum 'Banksy etkisi' olarak adlandırılmaktadır (DeTurk, 2015: 22)

Resim 6. Pixel Pancho, See No Evil Etkinliği, 2012

Bir şehirde sokak sanatlarıyla her an karşılaşılabilir olunması ya da birkaç saatte değiştirilebilir olması gibi özellikler, bu sanatın diğer sanat tutumlarından farkını ortaya koymaktadır. Ayrıca şehirde yaşayan halkın veya turistlerin herhangi bir bedel ödemediği çalışmalara rahatlıkla erişmesi gibi mekânsal olanakları da kendi içerisinde barındırmaktadır. Zira sokak sanatı, içinde yer aldığı şehrin modern sanatla olan uğraşı ve ifade biçimidir. Bu aracı sanat yaklaşımı sanatçı ve izleyiciyi bir araya getirmeyi başarmış ve ruhsuz yapı duvarlarının renkli kompozisyonlarını halka mal etmiştir. Bu sanat anlayışının mülkiyet kavramına karşı olmasının yanı sıra şehrin her karesinin tüm insanlara ait olduğu anlamı çıkmaktadır (Karaaslan, 2008). Bu yüzden şehirde yaşamış tüm izleyiciler sokak sanatını ancak yaratıcılığın ve özgünlüğün sınırlarını kestirebildikleri kadarıyla tanımlayabilir. Özgünlük ve yaratıcılık dendiğinde ise yine See No Evil Etkinliklerinde Pixel Pancho takma adı ile bilinen İtalyan sanatçının robotumsu fantastik canavarı şehirde sürrealist bir yaklaşımla izleyicilerle buluşmaktadır. (Resim 6.)

Resim 7. Kashink, See No Evil Etkinliği, 2012

Fransız doğumlu kadın sanatçı ise günlük makyajının bir parçası olarak takma bir bıyık takarak çalışmalarını yapmakta, zaman zaman eseri önünde poz vererek fotoğraf çekmektedir. Çizgi romanlardan esinlenerek oluşturduğu yeni karakterleri genel olarak eserlerinde kullanan sanatçı buna karşın Resim 7’de görüldüğü üzere Bristol’e bu tarzından daha farklı bir çalışma yaparak çok renkli halusinatif ve folklorik bir etki ile dokusal bir oluşum meydana getirmiştir. (Zemler, 2021)

Resim 8. Painsmith Grubundan FXL ve Dones'un çalışması, 2016

Sanat eserlerinin üretim bağlamındaki geçmişleri incelendiğinde eser ve izleyici arasında estetik yaklaşımın önem arz ettiği bilinmektedir. Yakın geçmişi ele alındığında ise olağan yaklaşımların dışına çıkıp eleştirme, provoke etme, olumsuzlaştırma gibi birtakım misyonlar edindiği gözlenmiş ve bu durum temel sanat meselesi haline gelmiştir. Buna ek olarak, oluşan siyasi sorunlarla halkların isyanı veya sert eleştirel tutumları bu yaklaşımların alt yapısını oluşturan önemli etkenlerdir. Bu etkenlerin en uç noktasını yaşayan, eser ve izleyici etkisini doğrudan hissettiren yine sokak sanatları olduğundan Bristol caddelerinde bu politik göndermeleri ve karşıt duruşları sanatçılar murallarıyla ifade etmişlerdir. Resim 8'deki çalışma, daha önce bahsi geçen Upfest Sokak Sanatı Festivali'ne katılan ve uluslararası çalışmalara imza atan Painsmiths adlı bir grupta yer alan FLX ve Dones takma isimlerini kullanan sanatçılara aittir. Bedminster bölgesinde Carriageworks kemerlerinin birinin altına yapılmış olan eser daha sonra dünya çapında da viral olmuş, çevrim içi platformlarda 150 milyondan fazla kişi tarafından görüntülenmiştir. Çalışma, 2016 mayıs ayının üçüncü haftasında yani AB referandumundan yaklaşık bir ay önce yapılmıştır. Resmin altındaki metinde Trump ve İngiliz Başbakan Johnson'ın Brexit yanlısı (Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılması anlaşması) duruşuna karşı olan seçmenlerin yapılacak referandumda oy kullanmak için kayıt yaptırması gerektiğini ifade etmektedir. Başbakan Johnson, İngiltere'nin AB'den ayrılması için bir kampanya yürütmesi ve Trump'ın da İngiltere'nin Avrupa Birliği olmadan daha iyi durumda olacağını söylemesi üzerine eserin yapılmasındaki temel dayanak noktası oluşturulmuştur (Moran, 2021).

Resim 9. Eduardo Kobra, Upfest Sokak Sanatı Festivali, 2017

Brezilyalı sanatçı Eduardo Kobra Upfest 2017'de, festivalin en gözde yeri olarak bilinen tütün fabrikasında renkli bir moda yaklaşımı ile John Lennon'un muralını uygulamıştır. (Resim 9.) Beş kıtada ve yirmiden fazla ülkede eserleriyle dünyanın en popüler sokak sanatçılarından biri hâline gelen Kobra, gençken Sao Paulo'nun ara sokaklarında grafiti sanatçısı olarak çalışmaya başlamıştır. Yıllar geçtikçe, en önemli tarihi figürlerin renkli sunumlarını içeren kendi tarzını geliştirmeyi başarmış ve festivalin son gününde -daha sonra Harry Potter ile karıştırılacak olan- çarpıcı sanat eserine son rötuşlarını yapmıştır (Weatherby, 2021).

Her yıl kesintisiz geliştirilmeye çalışılan bahsi geçen festivalde, Bristol yetkilileri zaman zaman şehir içerisinde bazı muralları temizlemektedir. Bu temizlikten maalesef Kobra'nın eseri de nasibini almış ve yeni eserler üretilmesi adına üzeri gri boya ile kapanmıştır. Lennon hayranlarının bu muhteşem sanat eserinin kaybı sebebiyle uzun bir süre yas tuttuğu bilinmektedir. Çünkü çok uzaklardan görülebilen renkli, güzel detaylandırılmış bir sanat eseri yerine artık insanların gözlerini kapatarak geçip yürüdükleri dev gri bir boşluk görülmektedir. (Resim 10.)

Resim 10. Eduardo Kobra'nın Lennon çalışmasının gri boya ile boyanan anı

Resim 11. Jody, Greta Thunberg Eseri, Upfest Sokak Sanatı Festivali, 2019

John Lennon muralı yerine yapılacak eser hakkında birçok spekülasyon dönmüş ve birçok insan, Simpsonlar'ın 10. yıl dönümü olması vesilesiyle Simpson ailesinin yapılacağı fikrine odaklanmıştır. Ancak Lennon'ın yerine Upfest'te dünya genelinde önemli politik yaklaşımlar sergileyen son yılların en önemli iklim aktivisti Greta Thunberg'in dev bir muralı Jody adlı bir sanatçı tarafından yapılmıştır. (Resim 11.) 15 metre yüksekliğe sahip bu dev muralın yapımı 8 gün sürerken yerel bir sanatçı olan Jody, Greta'yı "İklim değişikliğine karşı mücadelede yeni bir hareketin öncüsü" olarak tanımlamıştır (Howick & Hesson, 2021). Jody'nin Greta Thunberg'i tasvir etmesinin en önemli sebebi, henüz on altı yaşında olmasına rağmen global anlamda iklim değişikliği konusundaki tartışmaları çok farklı bir boyuta taşıyabilmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla küresel iklim krizi konusunda farkındalık yaratan çalışmalarından ötürü onu bu dev duvarda tasvir ederek onurlandırmayı amaçlamıştır.

Bu muralda, okyanusun yarısında yarı açıkta duran dev bir Greta görülmektedir. Figür dikkatlice ve dümdüz karşıya bakmakta ve figür yarı su altında kalmasına rağmen kayıtsız bir ifade takınmaktadır. Sürekli görmeye alışkın olduğumuz yağmurluğu, uzun örgülerle sarkan saçları ve acımasız bakışlarıyla medya kanallarında gördüğümüz klasik duruşu ile Greta'nın resmedildiği görülmektedir. Etrafında da buzdağlarının parçaları ile bir kutup ayısı yüzerken iklim değişikliğinin vurgusu şiddetli bir şekilde verilmiştir. Ayrıca eserin artalanında görünen tehditkâr gökyüzüyle figürün bakışlarındaki sertlik arasındaki ilişki değerlendirildiğinde ülkelerin iklim üzerine aldığı kararlara karşı aktivistin takındığı tavır, net bir şekilde ifade edilmiştir.

Resim 12. Andy Council, Batı Sokağı Atı, 2017

Andy Council, geleneksel animasyon ve çizim tekniklerinde eğitim almış Bristol merkezli bir illüstratördür. Bristol'ün eşsiz kent peyzajı, sokak sanatı tarihi ve şehir efsaneleriyle canavarlara olan hayranlığı onun çalışmalarının oluşumuna büyük bir etki etmiştir. Andy, tuhaf karmaşık yaratık koleksiyonları oluşturmak için çizim becerilerini ve detay sevgisini çalışmalarında sıklıkla kullanmıştır. Birbiriyle fiziksel ya da ruhsal olarak hiçbir şekilde bağdaştırılamayan birçok oluşumu tek bir potada eritmeyi başaran sanatçı tanklardan yapılmış tavşanlara, tarihi yapılardan oluşmuş dinozorlara kadar pek çok şeyi çalışmalarında kullanmıştır. Özellikle kent manzaraları ile yapı peyzajları, yarattığı mitolojik hayvanların gövde ve uzuv yapılarını oluşturmuştur. (Council, 2021)

Sanatçı birçok eserinde kullandığı fantastik birleşimleri resim 12'de de kullanmış, binalardan oluşturduğu sürreal bir atı Bristol sokaklarına işlemiştir. Detayları fazlasıyla seven sanatçının bu eseri yakından incelendiğinde ise baş kısmında concorde model bir uçak bulunmakta, gövdesi kısmen Clifton Asma Köprüsü'nden oluşan bu yaratıkta boyun tarafında tütün fabrikası yer alırken gövde ve bacak kısımlarında stadyum ve sıradan yapılara yer verilmiştir.

Resim 13. Aryz, See No Evil Etkinliği, 2011

Sokak sanatı eserleri, sadece özgünlük oluşturan veya ortama renk katan dekoratif bir öge olarak sergilenmemektedir aynı zamanda mekân oluşturma, bireyleri bir araya getirme yoluyla topluma fayda sağlayarak kültürel cazibe merkezlerini dolaylı yoldan desteklemiştir. Buradan yola çıkarak sokak sanatında kullanılan muralların hayal gücünü ve yaratıcılığı ateşleme yeteneğine sahip olduğu ifade edilebilir (Kızılkın & Ocakçı, 2020: 960).

Genç İspanyol sanatçı Aryz, Bristol'deki See No Evil Etkinliği'ne davet edildiğinde boyanmış 5 katlı bir binanın yan tarafını kaplayan çalışmasını yapmıştır. Aryz'in bu eserini sadece bir buçuk günde bitirdiği söylenmektedir. Sanatçının çalışmaları genelde tuhaf, duygusal karışimlarla düzenlenmiş devasa yaratıkları içermektedir. Sanatı, bilim-kurgu oluşumlarında bir karakter olarak kullanılabilen sanatçı fantastik figürleri, kendine has atmosferi içerisinde yaratmaktadır. Paletinde canlı ama soğuk renkleri kullanarak izleyicilerin dikkatini hemen hemen tüm çalışmalarında rahatlıkla çekebilmektedir. Resim 13'te görüldüğü üzere Aryz'm tarzı o kadar benzersizdir ki çoğu zaman uçuk renklerle kurgu karakterlerini mükemmel bir şekilde sentezleyebilmiştir (<https://www.streetartbio.com/artists/aryz/>).

Resim 14. Cosmo Sarson, Breakdans İsa, 2013

Sanatın toplumun bütün bireyleri için ulaşılabilir olması anlayışı neticesinde toplum tarafından sanata verilen değerin de buna oranla arttığı bilinirken bunun en iyi örneği yine sokak sanatlarında görülmektedir. Bugün klasik olarak değerlendirilen eserlerin, dönemlerinin sosyo-kültürel ve tarihsel değerlerini estetik anlayışlarını, güçlü bir şekilde yansıttıkları bilinen bir gerçektir. Çünkü sanatçı ve sanat eserlerinin çağın tanığı olduğu düşüncesiyle sanat tarihine bakmak gerekir. Yani sanatçı yaşadığı toplumun bir üyesi olarak eserlerini gerçekleştirirken içinde yaşadığı topluma yakın ve dikkatli bir bakış açısı ile bakmakta, toplumun o çağdaki aynası olmaktadır. Dolayısıyla sanata konu alınan tarihi figürler o günün şartlarına göre değerlendirilmektedir (Parlakkalay, 2020). 2013'te İngiliz sanatçı Cosmo Sarson tarafından boyanmış olan dev "Breakdans İsa" da adımdan da anlaşılacağı üzere klasik bir çarmıha gerilmiş İsa figüründen farklı bir dinamikle daha önce bahsi geçen Banksy'nin Mild Mild West eserinin karşısında yer almaktadır. (Resim 14.) Bristol'daki en ikonik duvar resimlerinden biri olan Breakdans İsa yapıldıktan sonra sadece şehirde değil, uluslararası anlamda da büyük bir üne sahip olmuştur. 2004'te Vatikan'da Papa II. John Paul için break dansçıların performans sergilediği bir olaydan esinlenen İngiliz sanatçı, bu muhteşem eseri tamamlamak için 1 kilodan fazla altın yıldız kullanmıştır (<https://streetartnews.net/2013/06/cosmo-sarson-new-mural-in-bristol-uk.html>).

Resim 15. Phlegm, Yağmur Bulutları, 2008. MM13 ve Phlegm, Tsunami, 2009

Sokak sanatçılarının eserleri dünyanın en ünlü galerileri tarafından dudak uçuklatan fiyatlara satılıyorken onlar hiçbir zaman şöhret ve para peşinde olmamışlardır (Örnek, 2021). Bununla birlikte sanat galerilerinde sergilenmeye ‘layık’ görülecek ‘çerçevelemiş’ düşüncelerin bir parçası da olmak istememişlerdir (Özen & Eken, 2017: 501). Melez biçimler, teknikler ve mesajlarla kent içerisindeki kamusal mekânların sanatçılar tarafından boyanması sanatçıların yegâne amaçlarından biridir. Ayrıca mural sanatçılar, kent içerisindeki bir sokağın sunduğu görsel biçimlerin tespitlerini iyi yapabilme yeteneğine sahiptirler. Bununla birlikte kent halkına da alışık olduklarının dışında farklı bir estetik doyum sağlamayı amaçlamaktadırlar (Taş & Taş, 2015). Resim 15’teki eseri Stokes Croft sakinleri büyük bir sevgiyle “Tsunami” olarak isimlendirmiştir. Bu çalışma aslında bir önceki sanatçının çalışmasının üzeri boyanarak oluşmuş bir eser olduğu belirtilmelidir. Phlegm takma ismini kullanan sanatçı ilk olarak 2008’de evin duvarına soldaki resmi yapmış ve buna “Yağmur Bulutları” adını koymuştur. Ancak 2009’da MM13 adlı bir ekip, çalışmanın üstünü parlak ve devasa kırmızı dalgayla kapladıktan sonra Phlegm, karakterlerini eklemek için Temmuz 2009’da geri dönmüştür. Kırmızı dalgaların üstüne kendine has figürlerinden bir kompozisyon kurgulayan sanatçı, tiplerleriyle bu büyük eseri tescilleme gereği duymuştur. (Doyle, 2021)

Resim 16. Michele Curtis, Audley Evans Portresi, 2019

Yerel sanatçı Michele Curtis “Aziz Paul’un Yedi Azizleri” projesinden biri olarak Ashley Road’daki bir evin dev bir cephesine Audley Evans’ın portesini yaparak onu ölümsüzleştirmiştir (Resim 16). 1991 yılında kanserden vefat eden Evans, Jamaika’da doğmuş ve daha sonra ailesi ile Bristol’e yerleşmiştir. Burada medeni haklar konusunda önemli projelere el atan Evans, yetkililerin siyahi veya Asyalı vatandaşların toplu taşıma hizmetlerinde istihdam edilmesini reddetmeleri yüzünden patlak veren Bristol Otobüs Boykotu’nda ırkçılığa karşı önemli bir rol oynamıştır. 1963’te yaşanan ve 4 yıl süren bu boykotu sonuna kadar destekleyen Evans için sanatçı “O Bristol’ün kara tarihini onurlandıran önemli figürlerden biri” ifadeleriyle tanımlamıştır (Cork, 2021). Tüm sanat yaklaşımlarının; toplumsal, siyasal, ekonomik, politik, teknolojik ve bilimsel gelişmelere duyarlı olduğu bilinmektedir. Bu ortak özelliklerin sokak sanatlarında daha baskın bir şekilde eserlere tema edildiğinin altı çizilmelidir. Tpkı genel sanat teorilerinde olduğu gibi sokak sanatlarında da görülen dönemler, akımlar, zaman zaman geçmişi eleştirerek veya yeniye özlem duyarak oluşturulmuştur. Sanatın karşı olma, değiştirme gücü, özgür ve özerk olma isteği onun devrimci ve yenilikçi olma özelliğindedir. Bu değişim ve dönüşümler hem eleştirel hem de estetik bağlamda ilerlemelere imkân tanımakta ve halk kültürüne katkı sağlamaktadır (Karadoğan, 2020: 87). Buradan mural sanatçılar da eserlerindeki alt metinlerini felsefe, siyaset, sosyoloji veya mizaha dayandırma ihtiyacı duydukları anlaşılmaktadır. Eleştirel bakış açısıyla hem tarihe hem de insanlığa olan duyarlılıklarını eserlerine aktardıkları görülmektedir. (Karaca, 2018: 179)

Resim 17. Dale Grimshaw, Papau Yeni Gine Halkından Portreler, Upfest Sokak Festivali, 2016 ve 2019

Dale Grimshaw, İngiltere’nin derin ve karanlık kuzeyi olarak bilinen Lancashire’da doğmuştur. Sanatçı son beş yıldır Resim 17’deki gibi Afrika halkının içinde bulunduğu yorgun durumu vurgulayarak eserler üretmektedir. Büyük ölçekli duygusal resimler yapan sanatçı kullandığı canlı renk paletleri ile bu halk üzerine daha duyarlı olunmasını amaçlamaktadır. Özellikle yerli halklara olan ilgisi, onu Papua Yeni Gine halkına odaklanmaya yöneltmiştir. Adanın batısında olup biten ve pek çok insanın bilmediği bazı siyasi olayların bilinmesi amacıyla resim yapan sanatçı, “İyi bir sokak sanatı eseri yaparsanız insanlar ona sahip çıkar. İnsanların 'Bu bizim duvar resmimiz, bizim için yapıldı.' demesi bile gerçekten çok güzel.” diyerek sokak sanatlarına dair

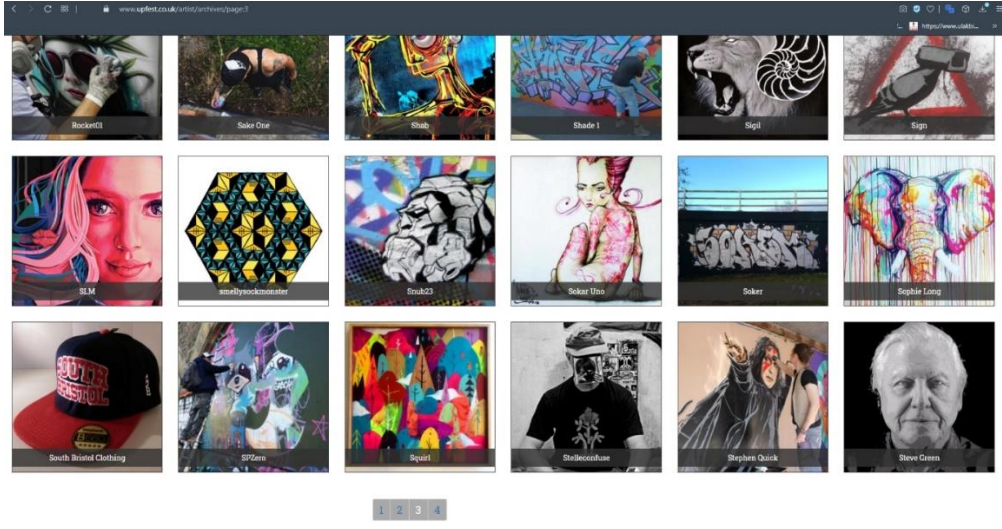
fikirlerini belirtmiştir. Murallar, genellikle çok renkli skalalara sahip olmasından dolayı sokakların bir nevi karanlık olduğu düşünülen arka planlarını ortadan kaldırmaya büyük oranda katkı sağlamaktadır. Bir çalışma günler hatta haftalar boyunca sürebilmektedir. Bu süre boyunca izleyicilerin eserin oluşumuna tanık olmalarının yanı sıra sanatçı ve izleyici arasında bir etkileşim ve paylaşım ortamı oluşmaktadır (Hughes, 2009).

Resim 18. El Mac, Güneşle Giyinik, See No Evil Sanat Etkinlikleri 2011

Resim 19. Dank, Hayalet Şehirler, Upfest Sokak Sanatı Festivali 2016

Sanatçıların eleştirel yaklaşımlarının yanı sıra zaman zaman tarihe ya da fütüristik geleceğe konu alan çalışmaları da sokaklara taşımışlardır. Buna en güzel örnek Resim 18 ve Resim 19'daki sanatçıların oluşturduğu eserler gösterilebilir. Resim 18'deki eser genel hatlarıyla incelendiğinde altı katlı bir binanın yan cephesinde oldukça renkli muralların aksine bir kadının ve bebeğin minimum renk kullanılarak resmedildiği görülmektedir. EL MAC takma adını kullanan sanatçı ile yapılan görüşmelerde bu fotoğrafın kız arkadaşı ve yeğenin bir fotoğrafı olduğu bilgisine erişilirken esere "Güneşle Giyinik" ismi verilmiştir. Bir Rönesans tablosundan modernize edilmiş bir sahneyi canlandırmak istediğini belirten sanatçı, Da Vinci ya da Raphael tablolarındaki Bebek İsa ve Meryem figürleri gibi sakin ve görkemli bir imaj yapmayı amaçlamıştır. Bunu yaparken benzersiz görsel estetiği ve tekrarlayan kontur desenlerini kullanarak sıra dışı bir stil geliştirmiştir (MacGregor, 2021). Tarihteki ustalara bir gönderme niteliği taşıyan EL MAC'ın çalışmasındaki renk sınırlamasına karşın Dan Kitchener (DANK) isimli sanatçı ise epik büyüklükteki eserlerinde canlı resim teknikleri ve ışık patlamalarıyla izleyicileri etkilemeyi başarmıştır. "Hayalet Şehirler" başlıklı çalışması, bir Tokyo manzarasına sahip olmasının yanında parlak ışıklı Klasik Japon kent kültüründeki siberpunk etkili dokularını çalışmasına yansıtmıştır (Resim 19.). DANK'ın kalabalık ama yalnız şehir manzaralarını dijital resim ve illüstrasyon uygulamalarıyla sıklıkla işlemesinden dolayı duvarlarda da benzer bir temayı kullanmasındaki en önemli faktör olduğu söylenebilir (Karaicic, 2021).

Resim 20. Upfest Resmi İnternet Sitesi, Festivalere Katılan Tüm Sanatçılar ve Eserleri, <https://www.upfest.co.uk>, 2021

Bristol kenti Birleşik Krallık'ın en büyük şehri olmasa da muralları nicelik bakımından sayılamayacak kadar fazladır. Bunun da ötesinde bu duvar resimleri sürekli olarak güncellendiğinden zaman zaman eskilerinin yerine yenileri almaktadır. Sanat özgürlüğünü uç seviyelerde yaşayan bu kent, çağdaş sanat eserleri sayesinde estetik kalitesini sürekli üst seviyede tutmuş bu sayede de halkını sosyolojik bağlamda mutlandırmıştır. Resim 20.'de ise daha önce bahsi geçen Upfest Sokak Sanatı Festivali için kurulan resmi bir internet sayfasının ekran görüntüsü bulunmaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere sitede katılım sağlamış tüm sanatçıların isimleri ve eserleri alfabetik sırayla bulunmaktadır. Bu da Bristol'un adeta dünya şehirlerinden çok farklı bir çizgiye sahip olduğunun bir diğer kanıtıdır. Ortaya çıkan eserlerle, görsel sanatsal ve sosyal kullanım bağlamları açısından kent yaşamı kendi söylem ve üsluplarını geliştirmeyi bilmiş halka sunmayı da başarmıştır.

SONUÇ

Sokak sanatları bağlamında ele alınabilecek tüm duvar resimleri ortaya çıktığı ilk zamanlar yetkililerin ve şehir halkının tepkisini toplasa da bir süre sonra bir eylem veya karşı çıkışın gücünü alarak şehir halkının desteğini kazanmıştır. Terimsel anlamıyla grafitiden ayrılan murallar ise tarih içerisinde sokak sanatlarının kalıcı ve önemli bir türünü oluşturmuştur. Murallar, günümüz çağdaş sokak sanatı teknikleri arasından en çok tercih edilenlerinden birisidir. En basit ifade ile, sergileme etkinliklerinin estetik bağlamları ve uygulama tekniklerinin kolaylıkları tercih edilmesindeki sebeplerin başında gelmektedir. Ayrıca bir şehirdeki muralların oluşturduğu rehabilite etkisine ek olarak fiziksel, kentsel veya sosyal sorunların çözümüne katkıda bulunması bu anlayışın yaygınlaşmasını tetiklemiştir.

Dünya çapında muralların en iyi ve yoğun örneklerine adna festivaller düzenlenen Birleşik Krallık'taki Bristol kentinde rastlamak mümkündür. Sokak sanatı deyince akla gelen ilk isim olan Banksy'nin kentin sanat anlayışının gelişimine katkısı yadsınamaz büyüklüktedir. Banksy her ne kadar şablonlar üzerinden sanatını icra etse de kent insanları onu, dolaylı yoldan da sokak sanatı kültürüyle bütünleşen muralları, şehirlerinde görmeyi desteklemişlerdir. Buradan hareketle Bristol kenti yetkilileri her yıl

düzenli olarak Upfest adı altında bir sokak sanatı festivali düzenlemektedir. Dünyanın her yerinden farklı kültür ve stillere sahip birçok sokak sanatçısı, belirlenmiş duvarlara eserlerini yaparak bu festival sayesinde tarzını şehre armağan etmektedir.

Festivaller ve farklı mural etkinlikleri sayesinde Bristol şehrindeki sokak sanatı eserleri sayıca bir hayli fazlalaşmıştır. Bu anlayış neticesinde Bristol o kadar popüler bir cazibe merkezi haline almıştır ki, en ilginç parçaları nerede bulacağınızla ilgili bilgiler içeren çok sayıda web sitesi bulmak mümkündür. Ayrıca elektronik ortamda şehri gezmek isteyenleri birçok eserin kent içerisindeki konumunu ve imajını Google Street View (Google Sokak Görünümü) kullanarak inceleyebilir. Bu sayede hem şehrin sokaklarında dolaşma imkânı oluşurken, hem de yapılmış murallar ziyaret edilerek sanal bir sergi gezme olanağı sunulmaktadır. Dolayısıyla Bristol kentinde görsel-sokak sanatları türü içerisinde önemli bir yere sahip olan muralların, sürekli yenilenmesi ve güncellenmesi ile şehir, açık hava müzesi niteliğindedir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, D. (2011), *Sanatta Siyasal Söylem*. Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- Aksoy, M., ve Elmas, H. (2020), Toplumlara Devrimi Anlatmada Resim Sanatının Yeri: Meksika, Rusya ve Türkiye Örnekleri, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 67, 395-413.
- Altınok, N. (2014), Latin Amerika Modern Sanatı Üzerine, *Art-Sanat*, 2, 307-318.
- Aral, H. (2021), Kültürel Bir Pratik Olarak Graffiti ve Sokak Sanatı: Atina Örneği, *Milli Folklor*, 17(129), 217-228.
- Cork, T. (2019), *American cries after seeing mural of her Bristol father, the Saint of St Paul*, <https://www.bristolpost.co.uk/news/bristol-news/bus-boycott-audley-evans-mural-3055367>, Erişim Tarihi: 03.03.2021.
- Council, A. (2019), *About / Contact*, <https://www.andycouncil.co.uk>, Erişim Tarihi: 01.05.2021.
- Çakar, N. (2014), Kent, Kamusal Alan ve Anıt Heykel İlişkisi, *Sanat Dergisi*, 0(26), 37-54.
- DeTurk, S. (2015), The “Banksy Effect” and Street Art in the Middle East, *Street Art & Urban Creativity Scientific Journal*, 1(2), 22-30.
- Doyle, S. (2015), *Art in Bristol, England, Moves Beyond Museum Walls*, <https://www.nytimes.com/2015/12/27/travel/bristol-england-street-art.html>, Erişim Tarihi: 01.05.2021.
- Ellsworth-Jones, W. (2012), *Banksy Duvarın Ardındaki Adam*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Grzymkowski, E. (2018), *Sanat 101*. İstanbul: Say Yayınları.
- Hayles, S. (2014), *An Introduction to Bristol Street Art and Graffiti*, <https://www.culturalweekly.com/bristol-street-art>, Erişim Tarihi: 29.04.2021.
- Holton, J. R. (1999), *Kapitalizm, Kentler ve Uygarlık*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Howick, A., ve Hesson, D. (2019), *Huge Greta Thunberg mural painted on Bristol wall*, <https://www.bbc.com/news/av/uk-england-bristol-48471558>, Erişim Tarihi: 12.03.2021.
- <https://streetartnews.net/2013/06/cosmo-sarson-new-mural-in-bristol-uk.html>, Erişim Tarihi: 15.03.2021.
- <https://www.streetartbio.com/artists/aryz>, Erişim Tarihi: 05.04.2021.
- <https://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2012/aug/20/bristol-street-art-see-no-evil-pictures>, Erişim Tarihi: 12.04.2021.
- Hughes, M. (2009), *Street Art & Graffiti Art: Developing an Understanding*. Atlanta: Georgia State University.
- Karaaslan, E. (2008), *Altkültürler ve Sokak Sanatı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Karaca, A. (2018), Sokak Sanatı, Banksy ve Filistin, *International Journal of Social Inquiry*, 11(2), 171-196.
- Karadoğan, H. (2020), Sanatın Geleceği ve Geleceğin Sanatı, *Akademik Sanat*, 5(11), 85-100.
- Karaicic, N. (2014), *Dan Kitchener*, <https://www.widewalls.ch/artists/dank>, Erişim Tarihi: 18.04.2021.
- Kızıllıkan, G., ve Ocakçı, M. (2020), A Survey about the Effects of the Commissioned Street Art on Physical and Social Spaces, *İdeal Kent*, 11(30), 938-962.
- Kordic, A. (2015), *Mural - The History and The Meaning*, <https://www.widewalls.ch/magazine/what-is-a-mural-the-history-and-meaning>, Erişim Tarihi: 01.04.2021.
- MacGregor, M. (2020), *About*, <https://elmac.net/about>, Erişim Tarihi: 04.04.2021.
- Moran, B. L. (2016), *Here's Another Street Art Mural That Donald Trump Is Really Going To Hate*, https://www.huffpost.com/entry/donald-trump-street-art-mural-bristol_n_57443147e4b045cc9a71d728, Erişim Tarihi: 12.04.2021.
- Nandrea, L. (1999), Graffiti Taught Me Everything I Know about Space: Urban Fronts and Borders, *Antipode*, 31(1), 110-116.
- Osman, A., ve Eliri, İ. (2012), Birey Toplum İlişkisinde Kent Kültürü, Kamusal Alan Ve Onda Şekillenen Sanat Olgusu, *İdil Dergisi*, 1(5), 61-74.
- Örnek, N. (2016), *Sokaktan saraylara: Street Art*, <https://www.tempomag.com.tr/detail/sokaktan-saraylara-street-art>, Erişim Tarihi: 04.05.2021.
- Özen Tanyıldızı, S. (2016), Mekana Özgü Sanatta Yeni Stratejiler: Berlin'deki Güncel Pratikler, *Yedi Dergisi*, 7(16), 75-85.
- Özen, B., ve Eken, G. (2017), Sokak Sanatının Gizli Sanatçısı, Banksy, *Art-Sanat Dergisi*, 8, 499-519.

- Parlakalay, D. Ö. (2020), Kamusal Alanda Sanat ve Sanat Eserleri, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(4), 1157-1172.
- Rona, Z. (1997), *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi I. Cilt*. İstanbul: YEM yaynevi.
- Selvi, Y., ve Koca, B. (2016), Banksy'i Anlamak, *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 9(18), 278-306.
- Stowers, G. (1997), *Graffiti Art: An Essay Concerning The Recognition of Some Forms of Graffiti As Art*, <https://www.graffiti.org/faq/stowers.html>, Erişim Tarihi: 20.04.2021.
- Süzen, H. N. (2017), 20. Yüzyıl Sanat Akımları Nedenleri Niçinleri ve Etkileri. 2. *Uluslararası Felsefe Eğitim Sanat ve Bilim Tarihi Sempozyumu*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, s. 286.
- Taş, O., ve Taş, T. (2015), Ankara'da Sokak Sanatı: Kent Hakkı, Protesto ve Direniş, *Mülkiye Dergisi*, 39(2), 85-114.
- Toy, E., ve Görgünlü, E. (2018), Kamusal Alanda Sanat Uygulamalarına Bir Örnek: Mural İstanbul, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56), 1150-1160.
- Uğur, S. (2018), *Bir Sosyal Sorumluluk Olarak Sokak Sanatı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Weatherby, B. (2017), *Bristol's Tobacco Factory mural of John Lennon is being mistaken for Harry Potter*, <https://www.bristolpost.co.uk/news/bristol-news/bristol-tobacco-factory-mural-john-326042>, Erişim Tarihi: 21.03.2021.
- Weisberg, J. (2018), *Sokak Sanatı ve Graffiti Arasındaki Fark*, <http://libidodergisi.com/sokak-sanati-ve-graffiti-arasindaki-fark>, Erişim Tarihi: 12.04.2021.
- Yıldırım, Ö. (2015), *Sokak Sanatının Kalbi: Mural Festivali*, <https://gaiadergi.com/sokak-sanatinin-kalbi-mural-festivali>, Erişim Tarihi: 05.04.2021.
- Zemler, E. (2015), *This Underground Street Artist Is Challenging Global Beauty Ideals*, <https://www.elle.com/culture/art-design/news/a28814/kashink-street-art-interview>, Erişim Tarihi 02.04.2021.